

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних і самостійних робіт
з дисципліни «Основи консультування та кризові ситуації»
для студентів спеціальності «Соціальна робота»
денної форми навчання

Суми
Сумський державний університет
2017

Методичні вказівки до практичних і самостійних робіт з дисципліни «Основи консультування та кризові ситуації» / укладач Л.О.Колісник.
– Суми : Сумський державний університет, 2017. – 41 с.

Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Соціальна робота, як вид професійної допомоги окремій особистості, сім'ї або групі осіб з метою забезпечення належного соціального, матеріального та культурного рівня життя, стала однією із основних складових суспільного життя та соціальної практики ХХ століття. Згідно із визначенням, прийнятим Міжнародною асоціацією шкіл соціальної роботи та Міжнародною федерацією соціальних працівників, соціальна робота як практична діяльність сприяє суспільним змінам, вирішенню проблем людських взаємовідносин; допомагає людям підвищувати їх здатність до функціонального існування у суспільстві та самостійно приймати рішення з метою підвищення їх рівня добробуту.

Навчальна програма курсу «Основи консультування та кризові ситуації» підготовлена на основі теорії і практики сучасних технологій соціальної роботи і призначена для підготовки соціальних працівників. На сьогодні накопичено певний досвід використання сучасних методів отримання, обробки та аналізу соціальної інформації і проведення відповідно до її результатів консультативної роботи як з окремими клієнтами, так і групами та соціальними інституціями.

Мета викладання навчального курсу «Основи консультування та кризові ситуації» полягає у формуванні професійного орієнтування студентів у галузі соціального консультування; створенні умов для засвоєння студентами цілісної системи знань на основі наукового підходу до практики консультування; в ознайомленні з основними параметрами процесу консультування: умовами, структурою, динамікою, чинниками, що впливають на характер протікання консультативного процесу, ефектами і результатами; у набутті

базових умінь і навичок, необхідних консультантові у практичній діяльності; у формуванні та розвитку професійно та особистісно важливих якостей майбутніх фахівців.

Головні завдання дисципліни:

- ознайомлення з загальними теоретичними положеннями про сучасне соціальне консультування, оволодіння понятійним і термінологічним апаратом дисципліни;
- формування розуміння нормативних вимог до процесу соціального консультування;
- вивчення основних методів, прийомів і технік ведення консультативної бесіди;
- отримання студентами навичок надання консультативної допомоги у майбутній професійній діяльності;
- формування у студентів вмінь формулювати цілі та завдання консультування клієнта, планувати процес консультування, створювати логічну та завершену структуру консультації, ефективно застосовувати техніки консультування, оцінювати його результати;
- розвиток професійної етики консультанта, професійної самосвідомості, емпатії, формування навичок контролю та управління власною поведінкою.

Курс «Основи консультування та кризові ситуації» буде сприяти підвищенню рівня фахової підготовки соціального працівника, формуванню готовності до надання консультативної соціальної допомоги клієнтам, зокрема і у кризових ситуаціях.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1

Консультування у практиці соціальної роботи

Теми для обговорення:

1. Поняття та модель соціального консультування.
2. Завдання та результати соціального консультування.
3. Напрями та види соціального консультування.
4. Принципи та стратегії соціального консультування.
5. Особистість соціального працівника.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Соціальна адаптація клієнта.
2. Індивідуальні фактори в контексті проблем клієнта (стать, вік, здоров'я, потреби тощо).
3. Професійні навички та етика консультанта.

Ключові поняття: соціальне консультування, модель надання консультативної допомоги, соціально-інформаційне консультування, соціально-правове консультування, соціально-психологічне консультування, медико-соціальне консультування, соціально-педагогічне консультування, соціально-профілактичне консультування, рефлексивне консультування, проектне консультування, технологічне консультування, прогностичне консультування, конкретне консультування, програмне консультування, короткотермінове консультування, довготермінове консультування, контактне консультування, дистантне консультування, консультаційний вплив, стратегії надання допомоги, рольові дії соціального працівника, етапи соціального консультування, особистісні якості соціального працівника, емпатійність, конгруентність,

професійні навички соціального працівника, конфронтація, адаптація, алопластична адаптація, аутопластична адаптація, дезадаптованість, індивідуальність, дискримінація, етичні принципи консультивання.

Методичні вказівки:

- Опрацювати літературу по темі, записати короткий конспект.
- Проаналізувати особливості розвитку власних особистісних якостей, необхідних для роботи соціального консультанта.
- З'ясувати, яким чином можливий розвиток професійних навичок соціального консультанта.
- Вказати літературу, що була використана для підготовки.

Питання для самоперевірки

- ✓ В чому полягає зміст соціального консультивання?
- ✓ Чим відрізняється консультивання від поради чи керівництва?
- ✓ Опишіть модель надання допомоги клієнту.
- ✓ Які складові консультиційного процесу?
- ✓ Назвіть основні завдання соціального консультивання.
- ✓ Перелічіть типові запити клієнтів.
- ✓ За якими критеріями поділяється консультивативна допомога?
- ✓ Охарактеризуйте види соціального консультивання.
- ✓ Порівняйте авторитарні та фасилітуючі види консультивативної допомоги.
- ✓ На що треба звертати увагу, коли робиш вибір виду консультивативної допомоги?
- ✓ Яких принципів має дотримуватися консультиант у своїй роботі?
- ✓ Перелічіть та охарактеризуйте основні стратегії роботи у соціальному консультиванні.

- ✓ Якими особистісними якостями повинен володіти консультант?
- ✓ Яку роль відіграє вік та зовнішній вигляд консультанта?
- ✓ У чому полягає соціальна адаптація?
- ✓ Дайте характеристику поняття адаптованість.
- ✓ Назвіть різновиди адаптації.
- ✓ Перелічіть показники дезадаптованості.
- ✓ Яку роль відіграє соціальне консультування у регулюванні адаптаційних процесів?
- ✓ Перелічіть основні фактори у контексті проблем клієнта.
- ✓ Яким чином здійснюється дискримінація людини, залежно від віку?
- ✓ Які проблеми виникають у зв'язку з порушенням здоров'я?
- ✓ Назвіть проблеми, пов'язані з сексуальною поведінкою.
- ✓ Які вили спеціалізації консультантів ви знаєте?
- ✓ Якої моделі цінностей повинен дотримуватися консультант?
- ✓ Який вплив чинить професійна діяльність на особистість консультанта?

Література основна

1. Ніколаєва В.І., Кожевников В.М. Соціальне консультування: модульний варіант. Навчальний посібник. – Донецьк: НОРД – ПРЕСС, 2007. – 211с.- С. 4-39, 64-72, 83-88, 110-115.
2. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с. – С. 141-149.

Література додаткова

1. Гаміна Т.С. Соціальне консультування як вид практичної діяльності працівника соціальної сфери / Т.С. Гаміна // Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. - №11 (270), Ч.ІІ, 2013.- С. 124-131.

2. Глэддинг С. Психологическое консультирование. 4-е изд. – СПб.: Питер, 2002. – 736с. – С.45-90.
3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І.Д. Зверевої. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. – 536 с.
4. Пожидаєва О.В. Консультування як один із напрямів професійної діяльності соціального педагога / О.В. Пожидаєва // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. - № 3(5). - 2007 . С - 519-523.
5. Тюття Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота (теорія і практика). Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — К.: ВМУРОЛ “Україна”, 2004. — 408 с.
6. Харченко С. Я. Соціально-педагогічне консультування : наук.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Я. І. Юрків ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2011. – 403 с.
7. Шапиро Б.Ю. Консультирование в практической психосоциальной работе / Социальные технологии и исследования, №1. – 2003. - С. 40-49.

Практичне заняття 2

Процес соціального консультування

Теми для обговорення:

1. Структура та етапи соціального консультування.
2. Процедури консультування.
3. Консультативний контакт. Особливості проведення консультативної бесіди.
4. Професійне спілкування в соціальному консультуванні.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Ефективність соціальної взаємодії з клієнтом у процесі консультування.
2. Невербальне спілкування. Міміка та мова жестів.

Ключові поняття: етапи соціального консультування, зворотній зв'язок, інтенціональність, негативні/позитивні «Я-твердження», зовнішній/внутрішній локус контролю, конгруентна поведінка, безоціночне слухання, емпатійне слухання, консультативний контакт, первинна консультація, активне слухання, рефлексивне слухання; відкриті, закриті, навідні, альтернативні, зустрічні, обхідні та контрольні запитання; комунікативні бар'єри спілкування, соціальна перцепція, атракція, каузальна атрибуція, ідентифікація, ефект ореолу, стереотип, емпатійне спілкування.

Методичні вказівки:

- Опрацювати літературу по темі, записати короткий конспект.
- Скласти кейс: описати запит клієнта, зміст першої консультації та дії соціального консультанта.
- Описати кейс, скласти перелік відкритих (10шт.) та закритих (10 шт.) питань консультанта.

- Вказати літературу, що була використана для підготовки.

Питання для самоперевірки

- ✓ Що включає в себе підготовка до соціального консультування?
- ✓ Перелічіть основні етапи консультування.
- ✓ Які особливості першого етапу соціального консультування?
- ✓ Як правильно треба завершати контакт з клієнтом?
- ✓ Розкрийте зміст процедур соціального консультування.
- ✓ Дайте сутнісну характеристику бесіди в консультативному процесі. Охарактеризуйте її структуру.
- ✓ Які допоміжні засоби можна використовувати у консультативній бесіді?
- ✓ Наведіть приклади типових помилок при проведенні консультативної бесіди.
- ✓ Чим обумовлена специфіка спілкування консультанта та клієнта?
- ✓ Якою є найпростіша модель комунікації?
- ✓ Яким чином можна запобігти виникненню комунікативних бар'єрів спілкування?
- ✓ Які існують механізми соціальної перцепції?
- ✓ Дайте характеристику різним видам взаємодії з клієнтом у процесі консультування.
- ✓ Яким чином перевірити ефективність взаємодії з клієнтом?
- ✓ Яких помилок треба уникати при взаємодії з клієнтом?
- ✓ Яке значення має невербальне спілкування при консультуванні?
- ✓ Опишіть значення найбільш вживаних поз/жестів співбесідника.

Література основна

1. Ніколаєва В.І., Кожевников В.М. Соціальне консультування: модульний варіант. Навчальний посібник. – Донецьк: НОРД – ПРЕСС, 2007. – 211с.- С. 47-63, 92-109.
2. Ягнюк К.В. Анатомия терапевтической коммуникации. Базовые навыки и техники. Учебное пособие. – М.: Когито-Центр, 2016. – 166с.- С. 78-137.

Література додаткова

1. Аллан Пиз, Барбара Пиз Язык телодвижений. М.: Издательство: «Эксмо». - 2017 . – 464с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І.Д. Звереві. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. – 536 с.
3. Мастерство психологического консультирования. / Под ред. А. А. Бадхена, А. М. Родиной. — СПб.: Речь, 2007. — 240 с. – С. 12-31.
4. Тюття Л. Т., Иванова І. Б. Соціальна робота (теорія і практика). Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — К.: ВМУРОЛ “Україна”, 2004. — 408 с.
5. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.

Практичне заняття 3

Особливості соціального консультування

Теми для обговорення:

1. Основні підходи консультативної роботи.
2. Техніки і прийоми соціального консультування.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Технології проведення інтерв'ю.
2. Особливості телефонного консультування: організаційні, технологічні та етичні засади.

Ключові поняття: психологічні, соціологічні та комплексні моделі соціального консультування; психодинамічна, когнітивно-біхевіористична, гуманістична, системна, екологічна, соціально-радикальна, сімейна, психосоціальна, соціально-педагогічна моделі соціального консультування, теорія ролей, кризове втручання, модель зосереджена на завданні, інтерв'ю, телефонне консультування, рефлексивне слухання, зворотій зв'язок.

Методичні вказівки:

- Опрацювати літературу по темі, записати короткий конспект.
- Скласти кейс та описати роботу соціального консультанта в рамках однієї з моделей соціального консультування.
- Дати порівняльну характеристику телефонного та очного консультування.
- Вказати літературу, що була використана для підготовки.

Питання для самоперевірки

- ✓ В які групи теорій об'єднуються теоретичні моделі соціального консультування?

- ✓ В чому полягає суть роботи в рамках відомих теоретичних моделей соціального консультування? Вказати особливості окремих моделей.
- ✓ Які методичні прийоми та допоміжні засоби застосовуються у соціальному консультуванні?
- ✓ Які техніки використовуються на початку консультації?
- ✓ Перелічіть техніки впливу на клієнта, наведіть приклади.
- ✓ Для чого необхідний зворотній зв'язок?
- ✓ Сформулюйте правила та прийоми проведення інтерв'ю.
- ✓ Які функції виконує «Телефон довіри»?
- ✓ Назвіть особливості проведення телефонного консультування.
- ✓ Якими навичками та вміннями повинен володіти спеціаліст з телефонного консультування?

Література основна

1. Ніколаєва В.І., Кожевников В.М. Соціальне консультування: модульний варіант. Навчальний посібник. – Донецьк: НОРД – ПРЕСС, 2007. – 211с.- С. 40-46, 117-124.
2. Харченко С. Я. Соціально-педагогічне консультування : наук.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Я. І. Юрків ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2011. – 403 с.- С. 81-111, 137-159.

Література додаткова

1. Глэддинг С. Психологическое консультирование.4-е изд. – СПб.: Питер, 2002. – 736с. – С.146-153.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І.Д. Звереві. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. – 536 с.
3. Мастерство психологического консультирования. / Под ред. А.

- А. Бадхена, А. М. Родиной. — СПб.: Речь, 2007. — 240 с. — С. 117-139.
4. Тюття Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота (теорія і практика). Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — К.: ВМУРОЛ “Україна”, 2004. — 408с.
  5. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 464 с.

Практичне заняття 4

Кризові стани

Теми для обговорення:

1. Поняття психологічної кризи та критерії кризового стану.
2. Типологія криз. Стадії переживання кризового стану.
3. Психічний стан людини в період кризи.
4. Принципи кризової інтервенції.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Особливості переживання кризи втрати роботи та сімейного насилля.
2. Особливості надання екстреної допомоги людині, яка пережила травматичну подію.
3. Основні моделі взаємодії соціального працівника та клієнта при наданні екстреної допомоги.

Ключові поняття: криза, нормативні та ненормативні кризи, кризи розвитку та життя, кризи становлення, травматичні кризи, травматичні ситуації, фаза шоку, фаза реакції, фаза обробки, фаза нової орієнтації, кризова інтервенція.

Методичні вказівки:

- Опрацювати літературу по темі, записати короткий конспект.
- Описати варіанти поведінки людини, яка пережила травматичну подію, та скласти алгоритми надання їй екстреної допомоги.
- Вказати літературу, що була використана для підготовки.

Питання для самоперевірки

- ✓ Які існують критерії кризового стану?

- ✓ Якими можуть бути результати виходу з кризи?
- ✓ Які виділяють типи криз?
- ✓ Опишіть стадії переживання тривалих криз.
- ✓ Яка динаміка характерна для короткотривалих криз?
- ✓ Як змінюється психічний стан людини в період кризи?
- ✓ Які почуття властиві людині, яка переживає кризу?
- ✓ У чому полягає суть кризової інтервенції?
- ✓ Опишіть стратегії дій при наданні кризової допомоги.
- ✓ Які відомі принципи кризової інтервенції?
- ✓ У чому полягає особливість кризи втрати роботи?
- ✓ Яка специфіка допомоги людині, яка переживає домашнє насилля?
- ✓ Опишіть специфіку надання екстреної допомоги людині, яка пережила травматичну подію.
- ✓ Які відомі моделі взаємодії соціального працівника та клієнта при наданні екстреної допомоги?

Література основна

1. Вольнова Л. М. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю: навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. Групи – Л. М. Вольнова. – К., 2012. – 275 с. – С. 7-48.
2. Малкина-Пых И. Г. Экстремальные ситуации. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 960 с. – С.269-338.
3. Мастерство психологического консультирования. / Под ред. А. А. Бадхена, А. М. Родиной. — СПб.: Речь, 2007. — 240 с. – С. 98 -111.
4. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій. Методичний посібник / За заг. ред. З. Г. Кісарчук. – К, 2015. – 206с. – С. 8-25.

Література додаткова

1. Волошина О. Надання психологічної допомоги в екстремальних і надзвичайних умовах / О.Волошина // Здоров'я та фізична культура. - №13 (217). – 2011. С. 3 -10.
2. Гусев С.А. Учебно-методическое пособие «Переживание событий в ситуации потери и поиска работы» Орехово-Зуево. МГОГИ, 2015. 400 с.
3. Методичні рекомендації щодо надання першої психологічної допомоги переміщеним особам та населенню, яке перебуває/перебувало у зоні збройного конфлікту. – К., 2014. – 52с.
4. Осухова Н. Г. Психологическая помощь в трудных и экстремальных ситуациях : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Н. Г. Осухова. — 2-е изд., испр. — М. : Издательский центр «Академия», 2007. — 288 с. – С. 2-102-142.
5. Панок В.Г., Титаренко Т.М., Чепелева Н.В. Основи практичної психології. - К.: Либідь, 1999. — 536 с. – С. 155-167.
6. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи – Л. М. Вольнова. – К. , 2012. – 275 с.
7. Ромек В. Г., Конторович В. А., Крукович Е. И. Психологическая помощь в кризисных ситуациях — СПб. : Речь, 2004. - 256 с.- С. 42-67.

Практичне заняття 5

Горе

Теми для обговорення:

1. Визначення горя. Стадії горя.
2. Типові симптоми переживання горя.
3. Хворобливі реакції горя.
4. Етапи допомоги при переживанні горя.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Що ВАРТО робити / Чого НЕ ВАРТО робити при наданні допомоги людині, яка переживає горе.
2. Роль та значення ритуалів у процесі переживання горя.
3. Переживання втрати при розлученні.

Ключові поняття: горе, стадія шоку та заціпеніння, стадія пошуку, стадія гострого горя, стадія відновлення, нормальне горе, патологічне горе, випереджуюча реакція горя, ритуал.

Методичні вказівки:

- Опрацювати літературу по темі, записати короткий конспект.
- Скласти кейси: ситуація переживання людиною нормального горя та ситуація переживання патологічного горя.
- Вказати літературу, що була використана для підготовки.

Питання для самоперевірки

- ✓ Опишіть стадії переживання горя.
- ✓ Якими типовими симптомами характеризується переживання горя?
- ✓ Які причини патологічного горя?
- ✓ Опишіть симптоми нормального переживання горя?

- ✓ Які існують патологічні симптоми горя?
- ✓ У чому полягає допомога на кожній стадії переживання горя?
- ✓ Чого не варто робити при наданні допомоги людині, яка переживає горе?
- ✓ Яка роль та значення ритуалів у процесі переживання горя?
- ✓ У чому особливість переживання втрати при розлученні?

Література основна

1. Малкина-Пых И. Г. Экстремальные ситуации. – М. : Изд-во Эксмо, 2005. – 960 с. – С.425 – 442.
2. Панок В.Г., Титаренко Т.М., Чепелева Н.В. Основи практичної психології. - К. : Либідь, 1999. — 536 с.
3. Ромек В. Г., Конторович В. А., Крукович Е. И. Психологическая помощь в кризисных ситуациях — СПб. : Речь, 2004. - 256 с.- С. 117-145.

Література додаткова

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І.Д. Зверевої. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. – 536 с.
2. Кочюнас Р. Основы психологического консультирования. - М.: "Академический проект", 1999. - 240 с.
3. Мастерство психологического консультирования. /Под ред. А. А. Бадхена, А. М. Родиной. — СПб.: Речь, 2007. — 240 с.
4. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи – Л. М. Вольнова. – К. , 2012. – 275 с.

Практичне заняття 6

Стрес та посттравматичний стресовий розлад

Теми для обговорення:

1. Концепція стресу.
2. Поняття травматичного стресу.
3. Пост-травматичний стресовий розлад (ПТСР), його види, симптоми.
4. Надання допомоги при травмі та фактори ризику розвитку ПТСР.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Описати особливості протікання трьох стадій стресу.
2. Описати симптоми ПТСР.
3. Описати загальновідомі супутні проблеми ПТСР.

Ключові поняття: стрес, еустрес, дистрес, системний стрес, психчний стрес, міжособистісний стрес, стрес досягнень, індустріальний стрес, бойовий стрес, інформаційний стрес, мотиваційний стрес, аларм-стадія, стадія резистентності, стадія виснаження, травма, фаза психологічного шоку, фаза впливу, фаза нормального реагування, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), гострий ПТСР, хронічний ПТСР, відтермінований ПТСР.

Методичні вказівки:

- Опрацювати літературу по темі, записати короткий конспект.
- Описати ситуацію переживання ПТСР та розкрити особливості покрокового відновлення після ПТСР (подолання симптомів, пригадування, розпізнання проблемних інтерпретацій, переосмислення проблемних інтерпретацій, відновлення життя).
- Вказати літературу, що була використана для підготовки.

Питання для самоперевірки

- ✓ Що таке стрес та які існують його види?
- ✓ Що характерно для трьох стадій переживання стресу згідно Г.Сельє?
- ✓ Які існують характеристики травми?
- ✓ Опишіть фази психологічної реакції на травму?
- ✓ Що таке ПТСР та які існують його види?
- ✓ Які відомі симптоми ПТСР?
- ✓ Вкажіть фактори ризику розвитку ПТСР.
- ✓ В чому полягає особливість втручання фахівця на ранній стадії травми?
- ✓ Як надавати першу психологічну допомогу при травмі?
- ✓ Які існують загальновідомі супутні проблеми ПТСР?

Література основна

1. Панок В.Г., Титаренко Т.М., Чепелева Н.В. Основи практичної психології. - К.: Либідь, 1999. — 536 с.
2. Малкина-Пых И. Г. Экстремальные ситуации. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 960 с. – С.78-150.
3. Ромек В. Г., Конторович В. А., Крукович Е. И. Психологическая помощь в кризисных ситуациях — СПб. : Речь, 2004. - 256 с.- С. 42-67.

Література додаткова

1. Вольнова Л. М. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи – Л. М. Вольнова. – К. , 2012. – 275 с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І.Д. Звереві. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. – 536 с.
3. Мастерство психологического консультирования.

/Под ред. А. А. Бадхена, А. М. Родиной. — СПб.: Речь, 2007. — 240 с.

4. Мюллер М. Якщо ви пережили психотравматичну подію/ пер. З англ. Д.Бусько; наук. Ред. К.Явна. - Л.: Видавництво українського католицького університету: Свічадо, 2014. – 120с.

Практичне заняття 7

Особливості консультування різних категорій клієнтів

Теми для обговорення:

1. Особливості консультативної роботи з різними категоріями клієнтів.
2. Особливості соціально-психологічного консультування депресивних та схильних до суїциду клієнтів.
3. Особливості консультування людей, які живуть із ВІЛ/СНІДом.
4. Особливості консультування переміщених осіб.
5. Соціальне консультування сім'ї.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Консультування у соціально-педагогічній роботі з дітьми та підлітками.
2. Соціальне консультування людей з особливими потребами.
3. Консультування осіб, які вживають наркотики.

Ключові поняття: базові потреби людини, соціальне виключення клієнтів, дискримінація, стереотип, стигма, імпаурмент, ВІЛ-інфекція, соціальні проблеми, пов'язані з віл-інфекцією, соціально-орієнтовані функції, інтегративні функції, депресія, суїцид, суїцидальні наміри, суїцидальний ризик, обмежені функціональні можливості, травматичний досвід, адаптація, навички подолання кризової ситуації, наркозалежність, супротив.

Методичні вказівки:

- Опрацювати літературу по темі, записати короткий конспект.

- Створити загальну блок-схему до теми.
- Скласти перелік тестових (10 шт.) та відкритих (10 шт.) питань до теми.
- Вказати літературу, що була використана для підготовки.

Питання для самоперевірки

- ✓ Яких сфер може стосуватись соціальне виключення?
- ✓ Розкрийте взаємозв'язок понять «соціальна робота» та «потреби людини».
- ✓ Які завдання ставить перед соціальними працівниками теорія соціального виключення?
- ✓ Яким чином можна запобігти стигматизації?
- ✓ Дайте характеристику видам клієнтів, які звертаються за консультативною допомогою.
- ✓ У чому полягають особливості консультування людей, які живуть із ВІЛ/СНІДом?
- ✓ Яка специфіка соціально-психологічного консультування депресивних та схильних до суїциду клієнтів?
- ✓ На що потрібно звернути увагу при соціальному консультуванні людей з особливими потребами?
- ✓ Яка специфіка консультування осіб, які вживають наркотики?
- ✓ Які особливості роботи соціального працівника з дітьми та підлітками?
- ✓ В чому полягає специфіка консультування сім'ї?
- ✓ Які методи консультування сім'ї ви знаєте?
- ✓ Перелічіть типи завдань, які вирішує консультування сім'ї.
- ✓ Наведіть приклад проблем сучасної сім'ї, яка потребує допомоги, та накресліть схему аналізу проблеми.
- ✓ Які особливості розвитку сім'ї треба враховувати у соціальному консультуванні?

Література основна

1. Мастерство психологического консультирования. / Под ред. А. А. Бадхена, А. М. Родиной. — СПб.: Речь, 2007. — 240 с. — С. 111-117; 184-216; 216- 221.
2. Ніколаєва В.І., Кожевников В.М. Соціальне консультування: модульний варіант. Навчальний посібник. – Донецьк: НОРД – ПРЕСС, 2007. – 211с.
3. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій. Методичний посібник / За заг. ред. З. Г. Кісарчук. – К, 2015. – 206с. – С. 26-61.
4. Соціально-психологічна підтримка клієнтів програм замісної підтримувальної терапії. Методичні рекомендації. За наук. ред. С.Торяник. - К, 2008. – 76с. – с.24-36.
5. Харченко С. Я. Соціально-педагогічне консультування : наук.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Я. І. Юрків ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2011. – 403 с.- С. 191-266.

Література додаткова

1. Вольнова Л. М. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю: навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. Групи – Л. М. Вольнова. – К. , 2012. – 275 с.
2. Малкина-Пых И. Г. Экстремальные ситуации. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 960 с. – С.372-394.
3. Мотивационное интервьюирование лиц, употребляющих инъекционные наркотики методические рекомендации для социальных работников программ профилактики ВИЧ/СПИД. За заг. Ред. А. Храпаль. Международный Альянс по ВИЧ/СПИД – 107с.
4. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям,

їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків со-ціальної сфери / Мельник Л.А. та ін. ; за ред. Волинець Л.С. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. – 72 с.

5. Ярская-Смирнова Е.Р. Социальная работа с инвалидами: Учебное пособие / Е.Р. Ярская-Смирнова, Э.К. Наберушкина - СПб : «ПИТЕР», 2004. – 316с.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ОДЗ

1. Обрати статтю з фахового періодичного видання або видань, що індексуються міжнародними наукометричними базами, зі спеціальності «Соціальна робота», що за своєю тематикою відповідає змісту навчальної дисципліни «Основи консультування та кризові ситуації» (перелік фахових видань додається).
2. Опрацювати обрану статтю та виконати поставлені завдання:
  - а) подати стислий переказ (реферат) статті: обсяг 1-2 друкованих аркуші;
  - б) дати відповідь на питання: «Як я використаю здобуту інформацію у своїй роботі соціального консультанта?» (обсяг 1-2 друкованих аркуші).
3. Оформити роботу відповідно до наданого зразку: титульна сторінка, текст статті (ксерокопія журналу або роздрукований PDF-файл електронної версії), виконане завдання.
4. У процесі виконання ОДЗ викладач надає консультації щодо відповідності змісту обраної статті поставленому завданню, особливостей представлення обраної для ОДЗ теми, змісту, написання й оформлення роботи. Повністю оформлене ОДЗ потрібно здати викладачеві у встановлений регламентом термін.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ОДЗ

- ОДЗ виконують за допомогою офісного програмного забезпечення і друкують на білому папері формату А4 (можливий двосторонній друк).
- Для виконання роботи застосовувати текстовий редактор Microsoft Word. Вимоги до параметрів сторінок: розмір лівого поля – 30 мм, правого – 30 мм; розмір верхнього і нижнього полів – 15 мм.
- Вимоги до оформлення тексту: шрифт – Times New Roman, розмір 14 пт, інтервал між рядками – 1,5, вирівнювання за шириною, відступ абзацу – 1,25 мм.
- Вимоги до назв розділів: жирним шрифтом, великими літерами, вирівнювання по центру.
- Сторінки ОДЗ нумерують арабськими цифрами, включаючи титульний лист, проставляючи номер по центру сторінки зверху або знизу. Номер сторінки на титульному листі не вказують.
- ОДЗ розміщують в папці (швидкозшивач).
- Якщо робота не відповідає вказаним вище вимогам, тоді вона повертається студентові/ці для доопрацювання (за умови наявності часу до кінцевого терміну здачі роботи).

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ/ЗАЛІКУ

1. В чому полягає зміст соціального консультування?
2. Чим відрізняється консультування від поради чи керівництва?
3. Опишіть модель надання допомоги клієнту.
4. Які складові консультаційного процесу?
5. Назвіть основні завдання соціального консультування.
6. Перелічіть типові запити клієнтів.
7. За якими критеріями поділяється консультативна допомога?
8. Охарактеризуйте види соціального консультування.
9. Порівняйте авторитарні та фасилітуючі види консультативної допомоги.
10. На що треба звертати увагу, коли робиш вибір виду консультативної допомоги?
11. Яких принципів має дотримуватися консультант у своїй роботі?
12. Перелічіть та охарактеризуйте основні стратегії роботи у соціальному консультуванні.
13. Якими особистісними якостями повинен володіти консультант?
14. Яку роль відіграє вік та зовнішній вигляд консультанта?
15. У чому полягає соціальна адаптація?
16. Дайте характеристику поняття адаптованість.
17. Назвіть різновиди адаптації.
18. Перелічіть показники дезадаптованості.
19. Яку роль відіграє соціальне консультування у регулюванні адаптаційних процесів?
20. Перелічіть основні фактори у контексті проблем клієнта.
21. Яким чином здійснюється дискримінація людини, залежно від віку?
22. Які проблеми виникають у зв'язку з порушенням здоров'я?

23. Назвіть проблеми, пов'язані з сексуальною поведінкою.
24. Які вили спеціалізації консультантів ви знаєте?
25. Якої моделі цінностей повинен дотримуватися консультант?
26. Який вплив чинить професійна діяльність на особистість консультанта?
27. Що включає в себе підготовка до соціального консультування?
28. Перелічіть основні етапи консультування.
29. Які особливості першого етапу соціального консультування?
30. Як правильно треба завершати контакт з клієнтом?
31. Розкрийте зміст процедур соціального консультування.
32. Дайте сутнісну характеристику бесіди в консультативному процесі. Охарактеризуйте її структуру.
33. Які допоміжні засоби можна використовувати у консультативній бесіді?
34. Наведіть приклади типових помилок при проведенні консультативної бесіди.
35. Чим обумовлена специфіка спілкування консультанта та клієнта?
36. Якою є найпростіша модель комунікації?
37. Яким чином можна запобігти виникненню комунікативних бар'єрів спілкування?
38. Які існують механізми соціальної перцепції?
39. Дайте характеристику різним видам взаємодії з клієнтом у процесі консультування.
40. Яким чином перевірити ефективність взаємодії з клієнтом?
41. Яких помилок треба уникати при взаємодії з клієнтом?
42. Яке значення має невербальне спілкування при консультуванні?
43. Опишіть значення найбільш вживаних поз/жестів співбесідника.

44. В які групи теорій об'єднуються теоретичні моделі соціального консультування?
45. В чому полягає суть роботи в рамках відомих теоретичних моделей соціального консультування? Вказати особливості окремих моделей.
46. Які методичні прийоми та допоміжні засоби застосовуються у соціальному консультуванні?
47. Які техніки використовуються на початку консультації?
48. Перелічіть техніки впливу на клієнта, наведіть приклади.
49. Для чого необхідний зворотній зв'язок?
50. Сформулюйте правила та прийоми проведення інтерв'ю.
51. Які функції виконує «Телефон довіри»?
52. Назвіть особливості проведення телефонного консультування.
53. Якими навичками та вміннями повинен володіти спеціаліст з телефонного консультування?
54. Які існують критерії кризового стану?
55. Якими можуть бути результати виходу з кризи?
56. Які виділяють типи криз?
57. Опишіть стадії переживання тривалих криз.
58. Яка динаміка характерна для короткотривалих криз?
59. Як змінюється психічний стан людини в період кризи?
60. Які почуття властиві людині, яка переживає кризу?
61. У чому полягає суть кризової інтервенції?
62. Опишіть стратегії дій при наданні кризової допомоги.
63. Які відомі принципи кризової інтервенції?
64. У чому полягає особливість кризи втрати роботи?
65. Яка специфіка допомоги людині, яка переживає домашнє насилля?
66. Опишіть специфіку надання екстреної допомоги людині, яка пережила травматичну подію.

67. Які відомі моделі взаємодії соціального працівника та клієнта при наданні екстреної допомоги?
68. Опишіть стадії переживання горя.
69. Якими типовими симптомами характеризується переживання горя?
70. Які причини патологічного горя?
71. Опишіть симптоми нормального переживання горя?
72. Які існують патологічні симптоми горя?
73. У чому полягає допомога на кожній стадії переживання горя?.
74. Чого не варто робити при наданні допомоги людині, яка переживає горе?
75. Яка роль та значення ритуалів у процесі переживання горя?
76. У чому особливість переживання втрати при розлученні?
77. Що таке стрес та які існують його види?
78. Що характерно для трьох стадій переживання стресу згідно Г.Сельє?
79. Які існують характеристики травми?
80. Опишіть фази психологічної реакції на травму?
81. Що таке ПТСР та які існують його види?
82. Які відомі симптоми ПТСР?
83. Вкажіть фактори ризику розвитку ПТСР.
84. В чому полягає особливість втручання фахівця на ранній стадії травми?
85. Як надавати першу психологічну допомогу при травмі?
86. Які існують загальновідомі супутні проблеми ПТСР?
87. Яких сфер може стосуватись соціальне виключення?
88. Розкрийте взаємозв'язок понять «соціальна робота» та «потреби людини».
89. Які завдання ставить перед соціальними працівниками теорія соціального виключення?
90. Яким чином можна запобігти стигматизації?

91. Дайте характеристику видам клієнтів, які звертаються за консультативною допомогою.
92. У чому полягають особливості консультування людей, які живуть із ВІЛ/СНІДом?
93. Яка специфіка соціально-психологічного консультування депресивних та схильних до суїциду клієнтів?
94. На що потрібно звернути увагу при соціальному консультуванні людей з особливими потребами?
95. Яка специфіка консультування осіб, які вживають наркотики?
96. Які особливості роботи соціального працівника з дітьми та підлітками?
97. В чому полягає специфіка консультування сім'ї?
98. Які методи консультування сім'ї ви знаєте?
99. Перелічіть типи завдань, які вирішує консультування сім'ї.
100. Наведіть приклад проблем сучасної сім'ї, яка потребує допомоги, та накресліть схему аналізу проблеми.
101. Які особливості розвитку сім'ї треба враховувати у соціальному консультуванні?

СПИСОК ОСНОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вольнова Л. М. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю: навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. Групи – Л. М. Вольнова. – К., 2012. – 275 с.
2. Малкина-Пых И. Г. Экстремальные ситуации. – М. : Изд-во Эксмо, 2005. – 960 с.
3. Мастерство психологического консультирования. / Под ред. А. А. Бадхена, А. М. Родиной. — СПб.: Речь, 2007. — 240 с.
4. Ніколаєва В.І., Кожевников В.М. Соціальне консультування: модульний варіант. Навчальний посібник. – Донецьк: НОРД – ПРЕСС, 2007. – 211с.
5. Панок В.Г., Титаренко Т.М., Чепелева Н.В. Основи практичної психології. - К. : Либідь, 1999. — 536 с.
6. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій. Методичний посібник / За заг. ред. З. Г. Кісарчук. – К, 2015. – 206с.
7. Ромек В. Г., Конторович В. А., Крукович Е. И. Психологическая помощь в кризисных ситуациях — СПб. : Речь, 2004. - 256 с.
8. Соціально-психологічна підтримка клієнтів програм замісної підтримувальної терапії. Методичні рекомендації. За наук. ред. С.Торяник. - К, 2008. – 76с.
9. Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота (теорія і практика). Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — К.: ВМУРОЛ “Україна”, 2004. — 408с.
10. Харченко С. Я. Соціально-педагогічне консультування : наук.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Я. І. Юрків ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2011. – 403 с.

11. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.
12. Ягнюк К.В. Анатомия терапевтической коммуникации. Базовые навыки и техники. Учебное пособие. – М.: Когито-Центр, 2016. – 166с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Аллан Пиз, Барбара Пиз Язык телодвижений. М.: Издательство: «Эксмо». - 2017 . – 464с.
2. Волошина О. Надання психологічної допомоги в екстремальних і надзвичайних умовах / О.Волошина // Здоров'я та фізична культура. - №13 (217). – 2011. С. 3 -10.
3. Гаміна Т.С. Соціальне консультування як вид практичної діяльності працівника соціальної сфери / Т.С. Гаміна // Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. - №11 (270), Ч.ІІ, 2013.- С. 124-131.
4. Глэддинг С. Психологическое консультирование.4-е изд. – СПб.: Питер, 2002. – 736с.
5. Гусев С.А. Учебно-методическое пособие «Переживание событий в ситуации потери и поиска работы» Орехово-Зуево. МГОГИ, 2015. - 400 с.
6. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І.Д. Звереві. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. – 536 с.
7. Кочюнас Р. Основы психологического консультирования. - М.: "Академический проект", 1999. - 240 с.
8. Методичні рекомендації щодо надання першої психологічної допомоги переміщеним особам та населенню, яке перебуває/перебувало у зоні збройного конфлікту. – К., 2014. – 52с.
9. Мотивационное интервьюирование лиц, употребляющих инъекционные наркотики методические рекомендации для социальных работников программ профилактики ВИЧ/СПИД.

- За заг. Ред. А. Храпаль. Международный Альянс по ВИЧ/СПИД – 107с.
10. Мюллер М. Якщо ви пережили психотравматичну подію/ пер. З англ. Д.Бусько; наук. Ред. К.Явна. - Л.: Видавництво українського католицького університету: Свічадо, 2014. – 120с.
  11. Осухова Н. Г. Психологическая помощь в трудных и экстремальных ситуациях : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Н. Г. Осухова. — 2-е изд., испр. — М. : Издательский центр «Академия», 2007. — 288 с.
  12. Пожидаєва О.В. Консультування як один із напрямів професійної діяльності соціального педагога / О.В. Пожидаєва // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. - № 3(5). - 2007 .
  13. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи – Л. М. Вольнова. – К. , 2012. – 275 с.
  14. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків соціальної сфери / Мельник Л.А. та ін. ; за ред. Волинець Л.С. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. – 72 с.
  15. Шапиро Б.Ю. Консультирование в практической психосоциальной работе / Социальные технологии и исследования, №1. – 2003. - С. 40-49.
  16. Ярская-Смирнова Е.Р. Социальная работа с инвалидами: Учебное пособие / Е.Р. Ярская-Смирнова, Э.К. Наберушкина - СПб : «ПИТЕР», 2004. – 316с.

ПЕРЕЛІК ФАХОВИХ ВИДАНЬ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

1. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. Педагогіка. Соціальна робота.
2. Науковий вісник Ужгородського університету. Педагогіка. Соціальна робота.
3. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка.
4. Практична психологія та соціальна робота. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, ТОВ «СОЦИС-ПРЕС».
5. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. Державна соціальна служба сім'ї, дітей та молоді, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова МОН України, Благодійна організація “Фонд соціальної роботи”, ВГО “Ліга соціальних працівників України”.

ОФОРМЛЕННЯ ТИТУЛЬНОЇ СТОРІНКИ ОДЗ

Міністерство освіти і науки України

Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій

Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій

Навчальна дисципліна - Основи консультивання та кризові ситуації

ОБОВ'ЯЗКОВЕ ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Тема

Студента (ки) __ курсу

Групи _____

_____
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Перевірів викладач

_____
*(науковий ступінь, вчене звання, посада,
прізвище, ініціали)*

Суми, _____

(рік)

Зміст

Загальна характеристика навчальної дисципліни.....	3
Теми практичних занять.....	5
Методичні вказівки до виконання ОДЗ.....	27
Вимоги до оформлення ОДЗ.....	28
Питання для підсумкового контролю/заліку.....	29
Список основної літератури.....	34
Додаткова література.....	35
Перелік фахових видань зі спеціальності «соціальна робота»....	37
Оформлення титульної сторінки ОДЗ.....	38

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних і самостійних робіт
з дисципліни «Основи консультування та кризові ситуації»
для студентів спеціальності «Соціальна робота»
денної форми навчання

Відповідальний за випуск
Редактор
Комп'ютерне верстання

Підписано до друку __.09.2017, поз.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1,40. Обл.-вид. арк. 1,23. Тираж 50 пр. Зам. №
Собівартість видання   грн   к.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007 р.

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

До друку та в світ
дозволяю на підставі
«Єдиних правил», п. 2.6.14
Заступник першого проректора –
начальник організаційного-методичного
управління

В.Б.Юскаєв

Методичні вказівки
до практичних і самостійних робіт з дисципліни «Основи
консультування та кризові ситуації» для студентів спеціальності
«Соціальна робота» денної форми навчання

Усі цитати, цифровий
та фактичний матеріал,
біографічні відомості перевірені,
запис одиниць відповідає стандартам

Укладач
Л.О.Колісник

Відповідальний за випуск Н.Д. Світайло

В.о. декана факультету ІФСК
О.В. Медвідь

Суми
Сумський державний університет

2017